

KS. DARIUSZ NAWARA

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0002-0806-9243>

Mowa nienawiści w czasie pandemii

Terminem „mowa nienawiści” (ang. *hate speech*) określa się nawoływanie do nienawiści na tle rasowym, etnicznym, narodowościowym lub wyznaniowym. Źródłem lżenia i obrazy może być także orientacja seksualna lub społeczno-polityczna¹. Podstawowymi jej funkcjami, oprócz dyskredytacji i piętnowania, jest nawoływanie do atakowania ofiary, izolowania jej, czy nawet stosowania przemocy. Podkreślanie odmienności stanowi często odzwierciedlenie jakiegoś stereotypu i prowadzi do pogłębienia już istniejących uprzedzeń oraz stygmatyzacji osoby lub grupy osób². Szczególnie szybko mowa nienawiści rozprzestrzenia się w sieci, gdzie przybiera różne formy: hejt, cyberbullying (nękanie polegające na rozsyłaniu ośmieszających zdjęć, filmów i gróźb), stalking (nagabywanie, naruszenie prywatności, nagabywanie), trolling (angażowanie się w dyskusję celem eskalowania konfliktu i obrażania), fake newsy (preparowanie kłamstwa), obraźliwe komentarze na dyskusyjnych forach³.

Epidemia COVID-19 w Polsce spowodowała wzrost liczby incydentów ksenofobicznych, antysemitycznych i rasistowskich. Zdecydowana większość z nich miała miejsce

-
- 1 Por. W. Ostafiński, *Jestem agresywny czy stanowczy? O komunikowaniu agresji i mowie nienawiści we współczesnej rzeczywistości społecznej*, „Edukacja • Terapia • Opieka” 2 (2020), s. 26–27, <https://doi.org/10.52934/eto.4>.
  - 2 Por. M. Obrębska, M. Dobrowolska, *Gdy słowo dzieli. Mowa pogardy i nienawiści w relacjach między ludźmi*, „Człowiek i Społeczeństwo” 51 (2021), s. 224, <https://doi.org/10.14746/cis.2021.51.12>.
  - 3 A. J. Cortese, *Opposing hate speech*, Westport 2006, s. 16, 76, 109.

online – w mediach społecznościowych (Facebook, Twitter), w filmach na YouTube oraz komentarzach do materiałów medialnych” – tak rozpoczyna się poświęcona Polsce część Międzynarodowego Raportu *Kryzys COVID-19 a mowa nienawiści*⁴.

Analizie poddano w nim społeczeństwa w pięciu europejskich państwach – Polsce, Estonii, Rumunii, Słowacji i Hiszpanii. W każdym przypadku przedstawiono najpierw kontekst krajowy i wydarzenia będące zapalnikiem, a następnie główne cele mowy nienawiści oraz sposoby jej zwalczania, w końcu zaprezentowano wnioski i rekomendacje. W każdym z badanych państw „dało się zaobserwować powstanie teorii spiskowych wzbudzających panikę, ksenofobiczne i rasistowskie dyskursy oraz wysiłki, aby powiązać rozprzestrzenianie się COVID-19 ze stereotypowym przedstawieniem grup etnicznych”⁵. Głównymi celami mowy nienawiści w Estonii byli imigranci, zwłaszcza z Afryki, oraz muzułmanie; w Polsce – społeczność żydowska, obywatele pochodzenia azjatyckiego, a nawet społeczność LGBTQ+; w Rumunii byli to Rumuni z diaspory i społeczność romska; na Słowacji – Romowie i dodatkowo obywatele niestosujący się do medycznych regulacji i obostrzeń; w Hiszpanii – problem ten objął całe spektrum społeczne, religijne, etniczne i polityczne: znacząco wzmożł się antysemityzm, rasizm oraz ksenofobia w kontekście trwającego kryzysu zdrowotnego.

Z raportu wydanego 9 listopada 2021 roku przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) wynika, że w czasie pandemii nasiliły się postawy antysemickie w krajach członkowskich. Znacznie wzrosła ilość mowy nienawiści i ataków w sieci, natomiast rzadziej dochodziło do przemocy fizycznej wobec Żydów, na co wpływ miał lockdown i ograniczenia w przemieszczaniu się. Należy zwrócić uwagę na to, że można dostrzec różnice w gromadzeniu danych przez poszczególne kraje. Nie wszystkie incydenty były zgłaszane przez ofiary, nie każdy uznawano za przestępstwo i później dokumentowano. Antysemityzm przejawiał się w atakach werbalnych i fizycznych, groźbach kierowanych pod ich adresem, nękanii, obraźliwych graffiti

---

4 *Kryzys COVID-19 a mowa nienawiści. Międzynarodowy raport*, s. 13, https://www.nigdywiecej.org/docstation/com_docstation/172/kryzys_covid_19_a_mowa_nienawisci.pdf (01.02.2023). Część opisującą sytuację w Polsce opracowali R. Pankowski i J. Dziegielewski ze Stowarzyszenia „Nigdy Więcej”.

5 *Kryzys COVID-19 a mowa nienawiści*, dz. cyt., s. 3.

oraz dewastowaniu mienia synagog i cmentarzy żydowskich⁶. W Niemczech w 2020 roku miało miejsce 2351 przestępstw, które uderzały w Żydów⁷. Federalne Stowarzyszenie Ośrodków Badań i Informacji o Antysemityzmie (RIAS) zarejestrowało w tym samym roku 1909 przypadków (w tym 1449 obelg, krzywdzących opinii, 167 dewastacji mienia, 157 zdarzeń związanych z rozpowszechnianiem obraźliwych treści, 96 przypadków kierowania gróźb, 39 brutalnych ataków fizycznych oraz jeden zaklasyfikowany jako skrajna przemoc). 44 procent tych incydentów było powiązanych z oskarżeniem Żydów o wywołanie pandemii⁸. Polskie władze przekazały informację o 81 incydentach antysemickich w 2020 roku (67 dotyczyło obelżywych napisów, graffiti i plakatów, 18 – obrażania i gróźb kierowanych do osób pochodzenia żydowskiego, jeden – zniszczenia własności, jeden – pobicia). W 2019 roku podobnych przypadków było 128, natomiast w 2018 – 179⁹. Zaznaczono jednak, że w raporcie FRA zabrakło danych nieoficjalnych oraz podkreślono, że ostatni raport Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, który mógłby je uzupełnić, był opublikowany w 2016 roku.

W ramach mowy nienawiści proponowano radykalne rozwiązania, takie jak: ostra izolacja, wypędzenie, przemoc fizyczna, eksterminacja grup, które postrzegano jako zagrożenie dla zdrowia publicznego, a w dalszej perspektywie dla gospodarki i kultury narodowej. Jako głównych propagatorów mowy nienawiści autorzy raportu wskazują: w Estonii i Polsce – posłów lub członków rządu; w Hiszpanii – członków partii skrajnie prawicowych i lewicowych oraz niepodległościowych partii z Katalonii; w Rumunii i na Słowacji – przedstawiciele partii opozycyjnych¹⁰. Rząd wsparty przez organy ścigania monitorował przypadki mowy nienawiści jedynie w Hiszpanii. W pozostałych czterech krajach inicjatywy takie zostały zapoczątkowane przez osoby publiczne lub

---

6 J. Kiwnik Pargana, *Wzrost antysemityzmu. Żydzi obwiniani o pandemię*, <https://www.dw.com/pl/wzrost-antysemityzmu-%C5%BCydzi-obwiniani-o-pandemi%C4%99/a-59771702> (03.03.2023).

7 European Union Agency for Fundamental Rights, *Antisemitism. Overview of Antisemitic Incidents Recorded in the European Union 2010–2020*, Luxembourg 2021, s. 45.

8 J. Kiwnik Pargana, *Wzrost antysemityzmu...*, dz. cyt.

9 European Union Agency for Fundamental Rights, *Antisemitism. Overview of Antisemitic Incidents...*, dz. cyt., s. 68.

10 *Kryzys COVID-19 a mowa nienawiści*, dz. cyt., s. 4.

organizacje pozarządowe, których głos nie był wystarczająco silny podczas pandemii.

Stowarzyszenie Nigdy Więcej już w maju 2020 roku (a więc dwa miesiące po wprowadzeniu pierwszych obostrzeń epidemicznych) opublikowało tzw. *Brunatną księgę czasu epidemii*¹¹. Przytoczone w niej zostały konkretne przypadki mowy nienawiści związane z kontekstem epidemii COVID-19, które miały miejsce od stycznia do maja 2020 roku. Dotyczyły one aktów ksenofobii, rasizmu, dyskryminacji i napaści na przedstawicieli mniejszości obwinianych o rozprzestrzenianie się wirusa. W tym kontekście Małopolska Organizacja Turystyczna przygotowała spot „Nie jestem wirusem, jestem człowiekiem”, który miał na celu przeciwstawienie się mowie nienawiści wobec osób o rysach azjatyckich¹². W *Brunatnej księdze* można również znaleźć teorie spiskowe prezentowane przez posłów różnych partii na portalach społecznościowych, w czasie wywiadów i rozmów dla stacji telewizyjnych oraz emitowanych w internecie.

W lutym 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) opublikowała broszurę *Stygmatyzacja społeczna związana z COVID-19*¹³. Napisano w niej, że zjawisko to „powstaje na skutek negatywnych skojarzeń łączących osoby lub grupy osób posiadających wspólne cechy charakterystyczne z konkretną chorobą”¹⁴. Zwrócono uwagę na to, że mogą one być dyskryminowane, etykietowane, deprecjonowane przez traktowanie w odmienny sposób, stosowanie wobec nich stereotypów oraz pozbawienie posiadanego wcześniej statusu społecznego. Wskazane zostały trzy powody stygmatyzacji: nowość choroby (z którą wiąże się wiele niewiadomych); strach przed nieznanym; powiązanie tego lęku z „innymi”, tj. osobami spoza naszej społeczności. Jej skutkiem było: zachęcenie ludzi do ukrywania objawów choroby, by ustrzec się przed dyskryminacją; zniechęcenie do poszukiwania pomocy medycznej oraz odwiedzenie

---

11 Jej pełny tytuł brzmi: *Wirus nienawiści. „Brunatna Księga” czasu epidemii*, Warszawa 2020.

12 Por. I. Dąbrowska, *Internetowy hejt wobec chorych oraz pracowników służby zdrowia w czasach pandemii SARS-CoV-2 w Polsce*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2021 nr 17, s. 99, <https://doi.org/10.31648/mkks.6>.

13 World Health Organization, *Stygmatyzacja społeczna związana z COVID-19*, https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/436278/Social-stigma-associated-with-COVID-19-pol.pdf (01.02.2023).

14 World Health Organization, *Stygmatyzacja społeczna...*, dz. cyt.

od zachowań prozdrowotnych¹⁵. Autorzy podkreślili, że słowa mają znaczenie, stąd wszelkie kanały komunikacyjne, w tym media, powinny zapewniać każdemu człowiekowi upodmiotowienie i szacunek. Zalecono, by nie łączyć miejsc ani pochodzenia etnicznego osób zakażonych z samą chorobą; by nie mówić o „podejrzanych przypadkach” lub „podejrzanych o COVID”, o ludziach przenoszących wirusa, zakażających innych, czy rozprzestrzeniających epidemię, ponieważ taka postawa prowadzi do przypisania komuś winy i sugeruje transmisję celową. Wezwano też, by nie powtarzać niepotwierdzonych plotek, nie rozpamiętywać negatywnych wiadomości o zagrożeniu oraz nie używać hiperbolicznego języka dla podsylenia atmosfery strachu. Jako antidotum zaproponowano następujące praktyki: używanie narracji pełnej życzliwości, przekazywanie wyrazów wsparcia pracownikom ochrony zdrowia, wolontariuszom i liderom społeczności, dzielenie się faktami i rzetelnymi informacjami na temat choroby, staranne dobieranie słów, rzucenie wyzwania mitom, promowanie działań prewencyjnych i ratujących życie, szybkie korygowanie zauważonych błędów.

Zjawiska hejtu doświadczały osoby zarażone wirusem SARS-CoV-2. Miało to miejsce zwłaszcza na początku epidemii, kiedy podawano informacje o pierwszych przypadkach zachorowań. Oskarżano o bezmyślność osoby, które powracały z zagranicy. Twierdzono, że w ten sposób na rozprzestrzenianie się epidemii zostaje narażony region, a nawet cały kraj. Szczególnie zaatakowano na portalach internetowych „pacjenta o” oraz jego bliskich. Oto kilka przykładów komentarzy, które zostały opublikowane (zachowana została oryginalność pisowni): „przez jedną nieodpowiedzialną rodzinę będziemy tu mieli Wuhan, co za beznadziejnie nie mądrzy ludzie, dramat”, „[...] kraj jest zupełnie nieprzygotowany na różne pomyłki takich nieodpowiedzialnych idiotów jak on... nikt nie jest w stanie przewidzieć ilu jeszcze podobnych idiotów wyjedzie w skażone rejony dla jaj, na narty, na mecz, na wypoczynek i przywiezie do Polski to świństwo”, „bo to jakiś lalusz lewacki, skrajnie nieodpowiedzialny jest, nakopałbym mu tyłek za te słowa wobec rządu i kraju”¹⁶.

---

¹⁵ Por. World Health Organization, *Stygmatyzacja...*, dz. cyt.

¹⁶ Komentarze zamieszczone na stronie internetowej „Kuriera Lubelskiego” pod artykułem S. Skomra, *Korona wirus w Niedrzwicy. Syn dzwoni do matki: „Nie wychodź z domu”*, <https://kurierlubelski.pl/korona-wirus-w-niedrzwicy-syn-dzwoni-do-matki-nie-wychodz-z-domu/ar/c1-14850859> (10.12.2023).

Podobnych wpisów było zdecydowanie więcej. W większości pojawiało się słownictwo wulgarne. Cechował je wysoki poziom agresji i nienawiści. Warto dodać, że w tym samym czasie chory przebywał w szpitalu, jego stan był ciężki, a prognozy niepewne. Całkowicie zabrakło współczucia i empatii wobec jego cierpienia. Inni zakażeni koronawirusem byli szykanowani w podobny sposób, a dodatkowo bezpośrednio zarzucano rodzinie, że przez nich umrze dużo więcej ludzi w regionie. We Wrześni rozsyłano z kolei zdjęcia mieszkańca chorego na COVID-19. Podpisano je: „Ten gościu ma u nas koronawirusa we Wrześni”¹⁷. Ilona Dąbrowska poddała analizie komentarze zamieszczone pod trzema artykułami poświęconymi pierwszemu przypadkowi zakażenia koronawirusem w Polsce¹⁸. Spośród 237 przeanalizowanych wypowiedzi dotyczących tylko jednego wydarzenia (pierwsze zakażenie w kraju) aż 96 zaklasyfikowano jako hejterskie (51 spośród nich uderzało w chorego i jego bliskich, 45 – w polityków, innych zarażonych i komentujących). Stanowi to prawie 40% wszystkich wpisów. Bardzo mała liczba komentarzy broniła atakowanego, a zupełnie brakowało reakcji na mowę nienawiści wobec innych osób.

Internetowa fala hejtu została również skierowana w stronę lekarzy i pielęgniarek pracujących przy chorych na COVID-19. O tym zjawisku media informowały już w kwietniu 2020 roku. Pracowników służby zdrowia przestano traktować jako bohaterów, którzy poświęcają się dla dobra zarażonych, a zaczęto ich postrzegać jako zagrożenie dla społeczeństwa i roznosiciele wirusa. W swoim liście z 17 kwietnia 2020 roku Rzecznik Praw Obywatelskich Adam Bodnar podał, na czym konkretnie polega hejt wobec nich: „odmowa obsłużenia w sklepie, odmowa zapisania dziecka do szpitala, konieczność przeprowadzki czy oblanie drzwi mieszkania farbą”¹⁹. Jedna z pielęgniarek

---

17 Por. I. Dąbrowska, *Internetowy hejt wobec chorych oraz pracowników służby zdrowia...*, dz. cyt., s. 96.

18 Por. I. Dąbrowska, *Internetowy hejt wobec chorych oraz pracowników służby zdrowia...*, dz. cyt., s. 96–97. Artykuły ukazały się 11 marca 2020 roku w „Dzienniku Wschodnim” (*Koronawirus w Lubelskiem. Nowe informacje o stanie zdrowia pacjenta z gminy Niedrzwica Duża*), w „Kurierze Lubelskim” (*Koronawirus w Niedrzwicy. Syn dzwoni do matki: „Nie wychodź z domu”*) i „Gazecie Wyborczej” (*Dotarliśmy do syna pacjenta zakażonego koronawirusem. „Polskie służby są kompletnie nieprzygotowane”*).

19 List Rzecznika Praw Obywatelskich, VII.564.47.2020.MAW, 17 kwietnia 2020, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Do%20Prezesa%20ORL%2C%2017.04.2020.pdf> (01.02.2023).

zatrudnionych podczas epidemii w Szpitalu Powiatowym w Chrzanowie i pracującą na oddziale zakaźnym powiedziała:

Często słyszę bądź czytam w internecie negatywne komentarze na temat służby zdrowia: że pielęgniarki pobierają więcej pieniędzy, że przecież żadnej epidemii nie ma, a w szpitalach leżą manekiny itd. A ja dzień w dzień, po raz kolejny i kolejny, ubieram się w kombinezon ograniczający możliwość poruszania się podczas wykonywania wszystkich czynności. Przychodzę na oddział zakaźny i dzielnie walczę na pierwszej linii frontu, aby przynieść ulgę chorym²⁰.

Przenoszenie hejtu do świata rzeczywistego prowadziło do strasznych wydarzeń. 28 kwietnia 2020 roku pielęgniarka z Gliwic zobaczyła, że jej samochód jest całkowicie zniszczony przez nieznaną sprawcę (pomalowana sprayem karoseria, przebite opony). Szyba w aucie ratowniczej medycznej z Łochowa została rozbita płytą chodnikową. Znalazła w nim także kartkę z napisem: „[...] Roznosisz tylko zarazę. Następnym razem spalimy samochód i mieszkanie. Musisz się wyprowadzić z naszego bloku”²¹. Rezydentki ze szpitala wojewódzkiego nie chciano wpuścić do klatki schodowej i, wyzywając ją, nakazywano jej wyprowadzkę. Podobnych sytuacji było zdecydowanie więcej. Jedynie niektóre nagłaśniano w telewizji oraz portalach informacyjnych.

Z mową nienawiści spotykali się wreszcie lekarze, którzy zachęcali do szczepień przeciwko COVID-19. Zarzucano im hipokryzję, współpracę z koncernami farmaceutycznymi, brak wiedzy. Kierowano pod ich adresem wyzwiska i groźby karalne. Prof. Krzysztof Simon był nazywany „drugim doktorem Mengele”. Przez takie określenie nawiązano do zbrodniarza, który podczas drugiej wojny światowej eksperymentował na osobach chorych i brał udział w procesie ich eksterminacji²². W ogniu krytyki znalazł się również Bartosz Fiałek, który jest działaczem Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Lekarzy. Proponował, by osoby rezygnujące ze szczepień w przypadku zakażenia wirusem SARS-CoV-2 płaciły za leczenie, zwłaszcza jeśli przypadek

---

20 D. Nawara, *Wielkie serce i ofiara*, <https://parafiazator.pl/wielkie-serce-i-ofiara/> (01.02.2023).

21 Por. I. Dąbrowska, *Internetowy hejt wobec chorych oraz pracowników służby zdrowia...*, dz. cyt., s. 98.

22 Por. M. Soleccka, *Hejt za przekonywanie do szczepień przeciwko COVID-19*, <https://www.mp.pl/szczepienia/specjalne/255902,hejt-za-przekonywanie-do-szczepien-przeciwko-covid-19> (01.02.2023).

będzie wymagał hospitalizacji. Jego przeciwnicy kierowali do niego wiadomości pełne gróźb i wulgaryzmów²³.

Powstałe w czerwcu 2021 roku Polskie Stowarzyszenie Niezależnych Lekarzy i Naukowców opublikowało „Czarną listę donosicieli i prześladowców niezależnych lekarzy”. Znalazły się na niej 52 osoby, przede wszystkim medycy, którzy „próbują uciszyć” przeciwników szczepień²⁴. Całość została opatrzona zdjęciem ministra Adama Niedzielskiego. Wymienieni na liście nazywani byli bandytami, ludobójcami, potworami, konfidentami, gadzinami, sprzedajnymi szubrawcami, „covidiańskimi mendami” itd. Nawoływano do postawienia ich pod pręgierzem, oznaczania ich domów, dania „wilczego biletu” wstępu do społeczeństwa. W niektórych wpisach wzywano do stosowania przemocy: „kolaboranci, a z takimi to wiadomo, co się robiło w czasie wojny”, „Dla nich sznur na latarni”²⁵. Zdarzało się też, że przeciwnicy szczepień niszczyli punkty, gdzie były one organizowane²⁶, a także atakowali osoby, które zdecydowały się zaszczepić.

Oprócz komentarzy hejterskich praktycznie pod każdym materiałem związanym ze szczepieniami pojawiały się też skrajnie negatywne opinie na ich temat. Był to w dużej mierze skutek działalności ruchów antyszczepionkowych, które w 2019 roku zostały uznane przez WHO za jedno z największych zagrożeń dla zdrowia publicznego²⁷. Na bieżąco ich przedstawiciele podawali do publicznej wiadomości informacje fałszywe, które zataczały coraz szersze kręgi. Aktywne używanie przez nich internetu, „zwłaszcza mediów społecznościowych, pozwala na wzmacnianie ich przekazu i docieranie do publiki niemal na zasadzie profilowania – wybierane są grupy społeczne, które z różnych powodów mogą się czuć skonfundowane oraz niepewne co do szczepionek – odnosi się to zwłaszcza do ludzi, którzy są rodzicami”²⁸.

---

23 Por. M. Solecka, *Hejt za przekonywanie...*, dz. cyt.

24 Por. A. Mierzyńska, *Antyszczepionkowcy publikują „czarną listę donosicieli”. To groźny precedens*, <https://oko.press/antyszczepionkowcy-publikuja-czarna-liste-donosicieli-to-grozny-precedens> (01.02.2023).

25 A. Mierzyńska, *Antyszczepionkowcy publikują „czarną listę donosicieli”*, dz. cyt.

26 Miało to miejsce między innymi w Grodzisku Mazowieckim (maj 2021). Grupa antyszczepionkowców liczyła 16 osób. Jeden z mężczyzn ochraniających punkt został uderzony w nos. W Zamościu podpalono zaś mobilny punkt szczepień i stację Sanepidu (sierpień 2021).

27 Por. World Health Organization, *Ten threats to global health in 2019*, <https://www.who.int/newsroom/spotlight/tenthreats-to-global-health-in-2019> (01.02.2023).

28 K. Konopka, *Pandemia dezinformacji – prawno-psychologiczny punkt widzenia wobec internetowych ruchów antyszczepionkowych i altmedowych*, w: *Dezinformacja, inspiracja*,

Grupą, która zmagala się z nasilonym hejtem podczas pandemii, była też policja. Jej przedstawiciele byli odpowiedzialni za kontrolowanie kwarantann, zasłaniania ust i nosa, zakazu przemieszczania się. Prowadzili również działania prewencyjne, między innymi w czasie protestów, które były związane z ograniczeniami różnych branż gospodarki (Strajk Przedsiębiorców), oraz innymi demonstracjami (Strajk Kobiet, Marsz Niepodległości). Przeprowadzone zostały badania, których celem było sprawdzenie, czy policjanci doświadczali hejtu oraz zidentyfikowanie poziomu ich zaangażowania w organizację²⁹. Wzięło w nich udział 128 respondentów. Hejtu w formularzu dotyczyły trzy pytania. Pierwsze z nich brzmiało: „Czy w trakcie trwającego stanu epidemii (od marca 2020 roku do chwili obecnej) doświadczyłeś zjawiska hejtu w związku z podejmowanymi przez siebie lub przez innych policjantów czynnościami służbowymi?”. Twierdząco odpowiedziało na nie 120 ankietowanych (93,8 procent), a przecząco zaledwie ośmiu (6,3 procent). Kolejne było następujące: „Czy we wcześniejszych latach służby (przed pandemią) doświadczyłeś hejtu, w związku z podejmowanymi przez siebie lub przez innych policjantów czynnościami służbowymi?”. 85 osób wskazało, że tak (66,4 procent), a 43, że nie (33,6 procent). W podsumowaniu podkreślono: „Przeprowadzone badania wskazały, że w trakcie trwania pandemii COVID-19 nastąpił wzrost hejtu wobec funkcjonariuszy o 26 procent w stosunku do czasów sprzed pandemii”³⁰.

Hejtu dotyczyło jeszcze jedno pytanie: „Czy uważasz, że hejt wobec Ciebie, policjantów lub całej formacji – Policji, wpłynął w jakikolwiek sposób na Twoje wybory w powyższych pytaniach?”. Okazało się, że aż 89 respondentów wybrało odpowiedź „nie” (69,5 procent), 20 spośród nich wskazało: „Tak – częściej zaznaczałem zdecydowanie się nie zgadzam” (15,6 procent),

---

społeczeństwo. Social CyberSecurity, red. D. Boćkowski, E. Dąbrowska-Propokowska, P. Goryń, K. Goryń, Białystok 2022, s. 128.

29 Do przeprowadzenia badań wykorzystano *Skalę Przywiązania do Organizacji*, która jest polską wersją kwestionariusza autorstwa J. Meyera i N. Allen – *Affective, Continuance and Normative Commitment Scales*. Do każdego typu zaangażowania (afektywnego, trwania i normatywnego) podano sześć stwierdzeń, które respondenci musieli ocenić w skali od 0 (zdecydowanie się nie zgadzam) do 6 (zdecydowanie się zgadzam). Por. N. Andraszak, *Hejt wobec funkcjonariuszy Policji w dobie pandemii COVID-19. Jego wpływ na poziom zaangażowania w organizację policjantów*, „Policja” 2 (2021), s. 23.

30 N. Andraszak, *Hejt wobec funkcjonariuszy Policji...*, dz. cyt., s. 26.

a 19 zaznaczyło: „Tak – częściej zaznaczałem zdecydowanie się zgadzam” (14,9 procent). Zjawisko hejtu nie przełożyło się więc na zaangażowanie funkcjonariuszy w organizację.

Podsumowując, pandemia doprowadziła do nasilenia zjawiska mowy nienawiści wobec pracowników służby zdrowia (lekarze, pielęgniarki) oraz tych, którzy zachęcali do przyjmowania szczepionek mających chronić przed wirusem SARS CoV-2. Hejtu doświadczali też pacjenci, u których potwierdzano zachorowanie na COVID-19, oraz osoby pochodzenia azjatyckiego, które oskarżano o przenoszenie zarazków. Najważniejsze wskazówki dotyczące zapobiegania hejtowi zawarto w broszurze *Stygmatyzacja społeczna związana z COVID-19* opracowanej przez WHO.

Abstrakt

Mowa nienawiści w czasie pandemii

Mowy nienawiści w czasie pandemii COVID-19 doświadczali przede wszystkim pracownicy służby zdrowia, pacjenci, u których zdiagnozowano zakażenie wirusem SARS-CoV-2, funkcjonariusze policji. Raporty wskazują, że nasiliły się postawy ksenofobiczne, rasistowskie i antysemitki, które były związane z obciążaniem winą o rozprzestrzenianie wirusa różnych grup społecznych i etnicznych. Słownictwo używane w przestrzeni medialnej, rozmowach i wywiadach często było nacechowane wulgarnością i agresją. Niekiedy prowadziło do niszczenia mienia i przemocy fizycznej. Brakowało wtedy spokojnego przemyślenia swoich poglądów, zyczliwości, odwołania się do rzetelnych źródeł, szybkiego korygowania stereotypów, mitów i błędów oraz empatii względem cierpiących. Praktyki te mogą stanowić antidotum na mowę nienawiści również po zakończeniu epidemii.

Słowa kluczowe: mowa nienawiści, hejt, pandemia, koronawirus, COVID-19, wirus SARS-CoV-2

Abstract

Hate speech during the pandemic

Hate Speech during the COVID-19 pandemic was primarily experienced by healthcare professionals, patients who had been diagnosed with SARS Cov-2 infection and police officers. Moreover, reports indicate that xenophobic, racist and anti-Semitic

attitudes and verbal attacks had suddenly intensified. They seem to have been connected with blaming certain social and ethnic groups for spreading the virus. The language used in media space, for example conversations and interviews, was often full of vulgarity, and aggression, which sometimes led to destruction of private property as well as physical violence. There was clearly a general lack of calm, reflection, kindness and appeal to reliable sources, and no attempt to correct certain stereotypes, myths and errors as well as showing at least some empathy for the suffering, which could have been an antidote for hate speech, not only during pandemic but also in post-pandemic times.

Keywords: hate speech, hate, pandemic, coronavirus, COVID-19, virus SARS-CoV-2

Bibliografia

- Andraszak N., *Hejt wobec funkcjonariuszy Policji w dobie pandemii COVID-19. Jego wpływ na poziom zaangażowania w organizację policjantów*, „Policja” 2 (2021), s. 20–27.
- Cortese A. J., *Opposing hate speech*, Westport 2006, s. 16, 76, 109.
- Dąbrowska I., *Internetowy hejt wobec chorych oraz pracowników służby zdrowia w czasach pandemii SARS-CoV-2 w Polsce*, w: „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 17 (2021), s. 89–103, <https://doi.org/10.31648/mkks.6>.
- Kiwnik Pargana J., *Wzrost antysemityzmu. Żydzi obwiniani o pandemię*, w: <https://www.dw.com/pl/wzrost-antysemityzmu-%C5%BCydzi-obwiniani-o-pandemi%C4%99/a-59771702> (03.03.2023).
- Konopka K., *Pandemia dezinformacji – prawno-psychologiczny punkt widzenia wobec internetowych ruchów antyszczepionkowych i altmedowych*, w: *Dezinformacja, inspiracja, społeczeństwo. Social CyberSecurity*, red. D. Boćkowski, E. Dąbrowska-Propokowska, P. Goryń, K. Goryń, Białystok 2022, s. 128.
- Kryzys COVID-19 a mowa nienawiści. Międzynarodowy raport*, s. 13, https://www.nigdywiecej.org/docstation/com_docstation/172/kryzys_covid_19_a_mowa_nienawisci.pdf (01.02.2023).
- List Rzecznika Praw Obywatelskich, VII.564.47.2020.MAW, 17 kwietnia 2020, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Do%20Prezesa%20ORL%2C%2017.04.2020.pdf> (01.02.2023).

- Mierzyńska A., *Antyszczepionkowcy publikują „czarną listę donosicieli”. To groźny precedens*, <https://oko.press/antyszczepionkowcy-publikuja-czarna-liste-donosicieli-to-grozny-precedens> (01.02.2023).
- Nawara D., *Wielkie serce i ofiara*, <https://parafiazator.pl/wielkie-serce-i-ofiara/> (01.02.2023).
- Obrębska M., Dobrowolska M., *Gdy słowo dzieli. Mowa pogardy i nienawiści w relacjach między ludźmi*, „Człowiek i Społeczeństwo” 51 (2021), s. 224, <https://doi.org/10.14746/cis.2021.51.12>.
- Ostafiński W., *Jestem agresywny czy stanowczy? O komunikowaniu agresji i mowie nienawiści we współczesnej rzeczywistości społecznej*, „Edukacja • Terapia • Opieka” 2 (2020), s. 20–32, <https://doi.org/10.52934/eto.4>.
- Solecka M., *Hejt za przekonywanie do szczepień przeciwko COVID-19*, <https://www.mp.pl/szczepienia/specjalne/255902,hejt-za-przekonywanie-do-szczepien-przeciwko-covid-19> (01.02.2023).
- Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”, *Wirus nienawiści. „Brunatna Księga” czasu epidemii*, Warszawa 2020.
- World Health Organization, *Stygmatyzacja społeczna związana z COVID-19*, https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/436278/Social-stigma-associated-with-COVID-19-pol.pdf (01.02.2023).
- World Health Organization, *Ten threats to global health in 2019*, <https://www.who.int/newsroom/spotlight/tenthreats-to-global-health-in-2019> (01.02.2023).